

Martin Tegen har översatt Venus och Adonis och sonetterna

Martin Tegen har översatt Shakespeares sonetter samt versberättelserna *Venus och Adonis* och *Lucretias våldtäkt* (*The Rape of Lucrece*). Han översatte sonetterna först en gång 1999, sedan fick de ligga till 2005, då han gjorde en ny översättning utan att titta på den gamla. I den nyss utkomna boken *Sonetter och versberättelser* (Themis förlag) är en blandning av den första och den andra versionen publicerad. Mest den andra tror Martin Tegen, som tycker han var lite för konventionell i den första, och att han då fått en större förståelse för Shakespeares stil, den lite kärva tonen som han gärna ville ha med.

Martin Tegen. Foto: Roland Heiel

– Jag har kämpat med att helt enkelt försöka översätta vad som står i originalet. Och jag har läst och läst, om Shakespeare, om sonetterna, jag har läst Oxford- och Cambridge-upplagan som båda har massor av kommentarer om ord och uttryck, vars betydelse ändrats sedan verket skrevs. Det finns fallgropar. Tidigare tolkningar har varit lite för idylliska eller alltför fria. Noggrannast har egentligen Rupert Nyholm varit, han som var den förste att översätta sonetterna.

– En del kommentatorer menar att sonetterna är en helhet, andra att de är hopplöckade från olika håll. I vissa sonetter står det att han ständigt talar om samma sak, som i nr 76: "Why write I still all one, ever the same?" (Ja, varför alltid ett och alltid samma?)

– När jag arbetade med sonetterna översatte jag en sonett per dag, ibland två, men aldrig mer än så. Då sitter man och filar och funderar och väger det ena mot det andra. Och du anar inte hur många saker det är som ska vägas ihop. Det är ett oerhört arbete att få ihop rytm och rim. När jag var klar lät jag några personer läsa tolkningarna. När man är inne i arbetet blir man lätt bunden vid sitt eget och då är det bra att få påpekanden från dem som kan se det med fräscha ögon. På några ställen hade jag använt lite för moderna ord, och i de flesta fall har jag ändrat för att få en bättre balans i stilen. Visserligen tycker jag att det ska verka nutid, men det får inte bli för påtagligt. Om ord är allt-

för tidsbundna rubbar man stämningen. Man kan i alla fall få en känsla av en slags tidlöshet. Ordet "för" i betydelsen "eftersom" har jag inte använt, det är för mig talspråk. I stället har jag använt "ty". Å andra sidan ska verket inte upplevas som gammaldags bara för att det är skrivet för 400 år sedan. Det ska ju begripas som ett nutidsverk men med en atmosfär av något gammalt eller tidlöst.

VARI LÅG SKILLNADEN MELLAN att översätta och sonetterna och versberättelserna?

– Sonetterna är ett pusselverk där de fjorton raderna i varje strof bildar en helhet vad gäller språk, vers och innehåll. *Venus och Adonis* och *Lucretias våldtäkt* är däremot berättelser om

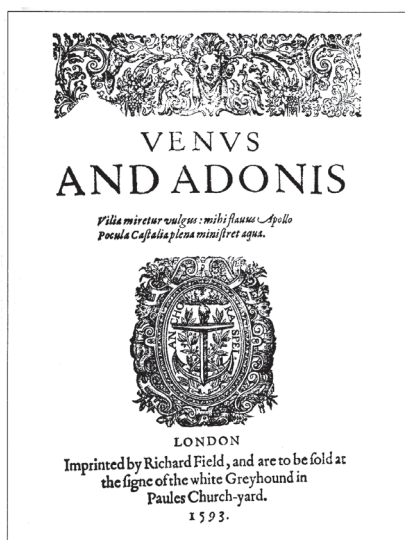
konkreta händelser som lika gärna skulle kunna berättas på prosa. De saknar den poetiska 'luddigheten'. Poesin är tydlig – man vet inte exakt vad han talar om – medan man i versberättelserna aldrig behöver tveka om vad de handlar om. Och det gör att man där översätter på ett sätt så att innehållet klart kommer fram. Visst finns det viss symbolik i *Venus och Adonis*, som t ex häst för erotik, men man hittar det inte alls på det sätt som man gör i sonetterna. En sonett är en slags 'tankekonstruktion' där författaren antyder mer än han berättar. Helen Vendler talar i sin bok *The Art of Shakespeare's Sonnets* just om hur sonetterna byggts upp och hur dikt-bilderna hakar i varann. Shakespeare har i sonetterna så intrikata bilder, så svåra att tolka, men ändå så fascinerande. När det gäller bilder och symboler har jag varit noga med att inte lägga in en egen tolkning när jag har översatt.

MARTIN TEGEN ÄR RIKTIGT FÖRTJUST i *Venus och Adonis* och menar att folk på Shakespeares tid måste ha varit det också eftersom den kom ut i fantasitiska sexton upplagor.

– Det är en frisk och härlig berättelse där man ofta går rakt på sak. Som till exempel scenen där Adonis häst springer efter ett brunstigt sto, och den löpska Venus säger till Adonis att så där lätt skulle det vara även för oss. Och det roliga är ju att det nu är kvinnan som jagar mannen. Att mannen jagar kvinnan är mer konventionellt. Nu är det kärleksgudinnan själv som sätter igång, hon kan alla knep och ändå faller han inte till föga. Det blir fint men ändå vågat. Det vulgära fungerar vare sig i dikt eller på scenen. Vi förstår så bra ändå.

ATT VENUS OCH ADONIS ÄR DJÄRV till innehållet och mustig i språket menar Martin Tegen inte var så konstigt på Shakespeares tid, och han påpekar att det i många diktverk fanns en frispråkig ton.

– *Venus och Adonis* går ju tillbaka till antiken, och där väjde man inte för sådant. Shakespeare kände sin Ovi-

Titelsida på första upplagan av Venus och Adonis 1593

dus och det sägs att han i sina verk har hundratals allusioner på hans verk. Inte heller Shakespeare väjde för det erotiska. I hans verk finns mycket erotik och fräcka vitsar. Vid drottning Elisabets hov ska det också ha varit rätt frispråkigt ibland, i motsats till vid det viktorsianska hovet som var berömt för sin prydhet. De kunde till och med förändra klassikerna och för det finns ett särskilt ord: "bowdlerise". Bowdler var en förläggare som gav ut verk där det mest vågade var struket eller omskrivet.

– De som menar att Edward de Vere skrev Shakespeares pjäser tror att *Venus och Adonis* kan vara en parodi på en kärleksaffär mellan de Vere och drottning Elisabet. Han var i tjugoårs-åldern och hon strax över fyrtio. *Venus och Adonis* handlar om en äldre kvinna och en yngre man. Venus är kärlekens drottning, drottning Elisabet är Englands, ännu en parallell.

– Låt oss säga att Edward de Vere skrev *Venus och Adonis* – det fanns det skribenter som sa även på 1500-talet. Hade han publicerat den under eget namn så hade han blivit anklagad för

William Shakespeare

Sonetter och versberättelser

Themis

majestätsbrott, och kanske blivit hals-huggen. Alltså publicerar han den under pseudonym. Och i sitt vapen har hade Edward de Vere ett lejon som skakar ett spjut – "skake speare" alltså. I sonetterna står det ju just "Shake-speare". Jag vill ju inte svära på Edward de Vere. Det är bara det att ju mer jag sätter mig in i frågan desto mer är det som faller på plats.

– Alla är väl överens om att de 17 första sonetterna är riktade till en ung man, som uppmanas att gifta sig, förmodligen Henry Wriothesley, som ju tillägnas sonetterna. Och det kanske är ett indicium, om än inte ett bevis för att det är Edward de Vere som har skrivit dem, eftersom det var dennes dotter som Henry Wriothesley skulle gifta sig med. Då ligger det nära till hands att pappan har skrivit dem. Och det påverkar tolkningen lite grand. Dikterna ska naturligtvis leva sitt eget liv och tolkas fritt, men i tolkningen vill jag vara så trogen jag kan mot originalet.

MARTIN TEGEN HÅLLER MED OM ATT det för *läsaren* inte spelar någon roll vem som skrivit diktverken men menar att det här med de Vere har färgat hans översättning en aning.

– Det är en trogen översättning men även där gör man vissa val, och då gör jag val som inte *motsätter* tolkningen att Edward de Vere är författaren.

Intervju: Roland Heiel

Köp Sonetter och versberättelser på www.adlibris.se för 189:- inkl. porto

Edward de Vere ...

... är en av dem som figurerar i debatten om vem som skrev Shakespeares pjäser (Oxford-teorin¹). I efterordet till hans *Sonetter och versberättelser* skriver Martin Tegen att "jag ansluter mig till denna teori, åtminstone hypotetiskt, eftersom jag tycker att den kan ge en ny och intressant tolkning av sonetterna".

I efterordet presenterar han också "prinsteorin", en teori som går längre än Oxford-teorin i det att man påstår att Henry Wriothesley skulle kunna vara en hemlig son till Edward de Vere och drottning Elisabet. Det skulle innebära att de Vere dedicerade de tre nämnda diktverken till sin son.

I EN KOMMENTARER TILL SONETT NR 1 (Vi önskar att de fagraste må ökas ...) visar Martin Tegen hur sonetten kan passa in på prinsteorin, att *Rose* (rosen) kan vara en symbol för Tudor-ätten och att den unge mannen som beskrivs kan vara av kunglig börd och den som ska föra ätten vidare.

Edward de Vere 1550-1604

From fairest creatures we desire increase,
That thereby beauty's *Rose* might never die,
But as the riper should by time decease,
His tender heir might bear his memory.

Vi önskar att de fagraste må ökas,
så därmed skönhetsrosen alltid finns.
den mognare skall dock av Döden sökas;
hans späda ättling gör då att man minns.
(Ur sonett nr 1)

"Ordet *Rose* (ros)", skriver Martin Tegen "intar en särställning i raderna, eftersom det är skrivet i kursiv och med stor bokstav, något som förekommer sällan i sonetterna. Kommentarena till Martin Tegens tolkningar går ut på att visa samstämmighet med Oxford-teorin. Här ett exempel från sonett 76, som Tegen menar "tycks inta en nyckelställning som den mittersta av sonetterna (om man räknar bort de två sista Cupido-sonetterna": "Every word does almost tell my name"/Mitt namn dock lever för de uppmärksamma." Är det 'every word' som nästan är författarens namn? Eller bokstäverna EVER ORD i dessa två ord? Eller är det, fullständigare sagt, E. de VERE, earl of oxford?"

I Martin Tegens kommentarer till sonetterna finns fler exempel.

Text: Roland Heiel

¹ Läs om Oxford-teorin i *Täcknamn Shakespeare* av Gösta Friberg och Helena Brodin Friberg